

Den gjerrige psykologens psykologi

Sondre Risholm Liverød
psykologspesialist, WebPsykologen.no

I juniutgaven av Tidsskriftet blir psykologstanden utfordret av Anne Skard. Hun antyder at psykologer i liten grad markerer seg i offentlige debatter og sjelden tar til orde for faget ved relevante anledninger. Med få unntak er psykologer ganske stillferdige når det handler om å uttale seg i forhold til konkret anliggende, og Anne Skard spør om denne tendensen handler om «gjerrighet». Hvorfor er psykologer støpt i en så forsiktig form?

Det er sannsynligvis hundrevis av forklaringer på det spørsmålet, men nettopp det er kjernen i problemet. Hvordan kan vi si noe som helst når enhver sak har så uendelig mange sider, og er det ikke bare fascister, dogmatikere og fundamentalister som uttaler seg bestemt? Premature eller bombastiske slutninger vil psykologer i alle fall ikke være seg bekjent, men er løsningen å holde kjeft? I et hav av psykologiske vinklinger og dype forklaringer blir psykologen raskt impotent og taus. En rask reise i idéhistorien klargjør hvorfor det har blitt slik.

I premoderne samfunn laget man magiske teorier på det man ikke kunne forstå eller utlede på annet vis. Industrialiseringen og moderniseringen avmystifiserte en rekke fenomener, og vitenskapene øynet et håp om å regne ut hele tilværelsen med stor presisjon. Men modernismens håp om en entydig sannhet, og dermed en forutsigbar tilværelse, forsvant med postmodernismen. Fra å være moderne og skråsikre ble vi postmoderne og tvilende. Som postmoderne perspektivpluralister er vi flinke til å se en sak fra mange vinkler, men vi risikerer handlingslammelse. For på hvilket grunnlag skal vi egentlig gjøre noe som helst, når alle premissene dypest sett er relative og usikre?

Også Freud må ta en del av æren (eller skylden) for vår postmoderne grubling. Freud påpekte at mye av det mennesker foretar seg motiveres fra den ubevisste delen av vårt mentale maskineri. Vi kan ha hederlige hensikter om å fremskaffe kunnskap på en upartisk måte, men til syvende og sist må informasjonen filtreres via menneskets psykologi, slik at nevrosen forkludrer resultatene. Med en dyp innsikt i dette fenomenet blir psykologen engstelig for å uttale seg. I det offentlige liv møter den ettertenksomme psykologen progressive markedskrefter, et mediebilde på speed og vi deler fagfelt med et medisinsregime som tilbyr enkel og hurtig lindring av vanskelige problemer. Psykologen kommer dermed for sent til debatten fordi grundige overveielser og utallige reservasjoner er tidkrevende.

Perspektivpluralismens åpne holdning har siden slutten av 1970-årene inkludert en rekke stemmer fra minoritetsgrupper, opparbeidet en rikholdig idébank og lyttet med forståelse til historier og kulturelle narrativer som tidligere ble ignorert. Og det er nettopp på en slik eksistensiell grunntone at den typiske psykolog hviler. Dette gir psykologer med en følsom personlighet, psykologer som er seg bevisst alle de forskjellige kontekstene, perspektivene og sannhetene som til sammen utgjør den fargerike tilværelsen. Som et egalitært motsvar til den tidligere patriarkalske og overgripende psykiatrien er dette en prisverdig utvikling. Problemet er bare at vi risikerer å forplikte oss til en grenseløs forståelse på randen til impotens og en beskjedenhet som gjør oss like uanselige som det usynlige barnet i Mumitrollet.

Arbeider du innenfor helsevesenet, møter du den politisk korrekte postmoderne perspektivismen på personalmøter som varer en evighet, møter som først betraktes som vellykkede hvis alle har fått sagt litt om hva akkurat de føler. I slike fora er det vanskelig (eller umulig) å stadfeste en konkret handlingsplan, ettersom dette jo lett underminerer enkeltes synspunkter, noe som igjen representerer en verdirangering – og *det* er diskriminering (!)

Arbeider du innenfor helsevesenet, møter du den politisk korrekte postmoderne perspektivismen på personalmøter som varer en evighet

Jeg er klar over at psykologien parallelt både faglig og intellektuelt sett forsøker å forankre seg i en form for modernistisk empirisme. Men det handler vel mest om et ønske om tettere slektskap med legevitsenskap, og et ønske om bombastisk styrke gjennom konkrete, målbare, etterrettelige og klart definerte intervensjoner. Ved hjelp av evidensbaserte og tallfestede teknikker kan vi utføre vår jobb mer mekanisk, uten hensyn til motoverføringer, allianse og andre diffuse forstyrrelser. Selvsagt trenger vi slike impulser fra en mer eksakt vitenskap, for hvis ikke forsvinner vi lett i mengden av helsetilbud på Dagbladets annonsesider, men også for kanskje å overdøve Sobril i et behandlingsmøte på et DPS. Men å samle psykologien under en streng naturvitenskapelig fane for å bli mer «signifikant» er etter min mening bakstreversk. Den virkeligheten som psykologien handler om, er sammensatt av mangfoldige virkeligheter, og det gjør saken kompleks. Som enhetsvitenskap vil psykologien bli direkte meningsløs, og ende som en fornærmelse av vår komplekse natur. På den annen side blir vi ikke hørt når vi forfekter dybdepsykologiske forklaringer basert på penismisunnelse, eksistensiell angst og arketyper.

Hva gjør vi når våre dyptgripende og brede forklaringer kanskje er for omfattende, forklaringer som anerkjenner at vi blir mennesker som følge av våre evolusjonsmessige tilpasninger, biologiske disposisjoner, evne til å integrere og tolke informasjon, tilknytning til omsorgspersoner, det kulturelle klima, tanketradisjoner og mye mer? Jeg mener vi ikke behøver rygge tilbake til modernismen og ensprede naturvitenskapelige forklaringsmodeller av den grunn. Kanskje ville vi være tjent med en mer spisset, markedsorientert, skråsikker og FrP-aktig fremferd i fagformidling og behandlingssammenheng, men også en slik vending vil ruinere vår integritet og korrumpere den innsikten som bor i psykologien som fag.

Men et postmoderne sinnelag har et bredt fundament. Her finner vi Protagoras' (485–415 f.Kr.) grunnsetning om «mennesket som alle tings målestokk» side om side med en Descartes som eksisterer fordi han tviler. Og vi finner Nietzsches overmenneske som finner mening i livet uten definitive svar. Fordelen med dette sinnelaget er altså en sensitivitet overfor de utallige lagene i tilværelsens rebus, noe som akkumulerer en masse viktige perspektiver. Ulempen er relativisme blandet med en angst for å diskriminere noen. Legg til Kierkegaards lærdom at angst er øyeblikket før vi tar et valg, og vi ser et menneske som står til halsen i likestilte perspektiver, et reflekterende menneske uten handlekraft.

Dersom psykologens gjerrighet skyldes den intellektuelle hengemyra jeg har skissert, må vi etablere nok styrke til å unngå en drukningsulykke. Det er min overbevisning at det finnes eksistensnivåer som overgår både premoderne overtro, moderne skråsikkerhet og postmoderne tvil. På disse nivåene er det gehør for rikdommen i flettverket av kontekster, men samtidig begynner man å avduke forholdet mellom perspektivene. Der postmodernisme oppdaget relativisme, oppdager vi her holisme. Der vi tidligere forfektet pluralisme, forfekter vi integralisme. Hit kommer vi ikke med gjerrighet, men med rausket. Jeg tror at den enorme innsikten i psykologifaget gradvis kan nærme seg en slik intellektuell nyvinning, men da må vi bryte tausheten og for all del ikke rygge tilbake til de enkle forklaringene.

romsondre@hotmail.com www.webpsykologen.no